

Tájékoztató a lemorzsolódás megelőzését szolgáló beavatkozásokról és a korai jelzőrendszerhez kapcsolódó korai jelző-és pedagógiai támogató rendszer tervezett tevékenységeiről

A hazai iskolai lemorzsolódás elleni összehangolt intézkedések szoros összhangban zajlanak az Európai Unió Bizottsága által javasolt és más uniós tagállamokban is végbemenő folyamatokkal. Az Európai Unió egyik kiemelkedő stratégiai célja a foglalkoztathatóság javítása 2020-ig. A foglalkoztathatósági adatok szoros összefüggést mutatnak az érintett potenciális munkavállalók iskolai végzettségének szintjével, a megszerzett képesítésekkel, ezért is irányul az **Európa 2020 stratégia** öt számszerű **célkitűzéseinek** egyike az alacsony iskolai végzettségűek arányának visszaszorítására. Az uniós célkitűzés szerint az EU átlagában **az oktatást-képzést középfokú végzettség/szakképzettség nélkül elhagyó 18–24 évesek arányát a korosztály 10 százaléka alá kell csökkenteni**¹. A Kormány az EU 2020 stratégia céljainak hazai megvalósítását szolgáló Nemzeti Reform Programjában vállalta, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyók arányát az évtized végére 10%-ra csökkenti.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikai keretrendszerre vonatkozóan az Európai Unió Tanácsa (a továbbiakban: Tanács) külön ajánlást adott ki 2011-ben.² Ebben felhívta a tagállamokat, hogy dolgozzanak ki stratégiát a végzettség nélküli iskolaelhagyás visszaszorítására, amelyben – a tényeken alapuló beavatkozás elveinek megfelelően – a megelőzés, a beavatkozás és a kompenzáció területén egyaránt intézkedéseket kell meghatározniuk.

A Tanács szorgalmazta, hogy Magyarország készítsen a végzettség nélküli iskolaelhagyókra vonatkozó nemzeti stratégiát, és gondoskodjon arról, hogy az oktatási rendszer minden fiatalnak biztosítsa a munkaerőpiacra jutáshoz szükséges készségeket, szaktudást és képesítéseket.

Az ajánlások nyomán elkészült **A Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégia** (a továbbiakban: *Stratégia*), amely az 1603/2014. (XI. 4.) Korm.határozattal került kihirdetésre 2014 novemberében³.

¹ A korai iskolaelhagyási ráta az Európai Unióban hivatalosan használt definíció szerint a 18-24 éves korosztályban alsó középfokú végzettséggel nem rendelkezők arányát mutatja, akik az adatfelvételt megelőző 4 hétben nem vettek részt képzésben. Alsó középfokú végzettségnek tekinthető a 2011-es ISCED4 2 szintje (2014-től használatos), az 1997-es ISCED 3 A, B szintje. A mutatót az Eurostat által koordinált éves, nagymintás munkaerő-felvétel alapján számítják. A mutató tulajdonképpen egy alsó becslés, hiszen a 18-24 éves, oktatásban résztvevők egy bizonyos hányada később sem fog középfokú végzettséget szerezni. Ráadásul a felmérés bármilyen, tehát nem végzettséghez vezető oktatásban való részvétel esetén sem sorol egy fiatalt a korai iskolaelhagyók közé.

² A Tanács Ajánlása (2011. június 28.) a korai iskolaelhagyás csökkentését célzó politikákról, http://ec.europa.eu/education/school-education/leaving_en.html

³ A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégia, <http://www.kormany.hu/download/5/fe/20000/V%C3%A9gzetts%C3%A9g%20n%C3%A9lk%C3%BCli%20iskolaelhagy%C3%A1s%20.pdf>

A köznevelés rendszerében többféle fogalom használatos a tanuló iskolai sikertelenségével összefüggésben. Évtizedekkel ezelőtt az iskolai teljesítménnyel, kudarcokkal kapcsolatban az iskolai lemorzsolódás volt a leggyakrabban használt leíró fogalom. Az iskolai lemorzsolódás fogalma évtizedeken keresztül központi szerepet töltött be az oktatásszociológiai és a hivatalos oktatásügyi szakirodalomban. Bár a fogalom nem tekinthető egzakt terminusnak, hiszen jelentése kontextustól és egyedi használatától függően változik, használata ma is általánosnak tekinthető. A lemorzsolódás ún. folyamatindikátor, amely a tanulói továbbhaladást mutatja meg, az oktatás belső eredményeiben mutatkozó különbségek megértését segíti elő.⁴ A szaknyelvben és a nemzetközi terminológiában elterjedtebbé vált a korai iskolaelhagyás vagy ESL szóhasználat az angol terminus, az 'early school leaving' rövidítéséből, de a végzettség nélküli iskolaelhagyás elnevezés is használatossá vált. Ezek a fogalmak az iskolai lemorzsolódás fogalommal szemben a következményekre utalnak. Az alacsony szintű képzettség, illetve a végzettség, a szakképzettség hiánya együtt jár a munkaerőpiacról való korai kiszorulás veszélyével, ami jelentős kockázatot jelent mind az egyén, mind a társadalom számára.

Mind a Tanács ajánlása, mind az Emberi Erőforrás Operatív Program (továbbiakban: EFOP) ex-ante feltételei, amelyek a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem tekintetében rögzítik az Európai Unió források felhasználási irányait és céljait, hangsúlyozzák, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem kizárólag szektorközi - oktatás-képzés, foglalkoztatás, egészségügy, szociálpolitika - együttműködésben lehet sikeres. A lemorzsolódás – és ezzel a végzettség nélküli iskolaelhagyás – megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer az EFOP megvalósíthatóságának ex-ante feltétele. Célja, hogy e szektorközi megközelítésre alapozottan segítséget nyújtson a korai iskolaelhagyást előidéző társadalmi és oktatási tényezők azonosításához, a leginkább veszélyeztetett célcsoportok tanulási pályájának folyamatos figyelemmel kísérését. A Magyar Közlöny 2016.évi 178. számában kihirdetésre került és 2016. november 19-én hatályba lépett a 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet módosítása, amely rendelkezik a korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer működtetésének részletes szabályairól.

A Stratégia a Tanács ajánlását követve 3 fő beavatkozási területet határoz meg, amelyet a jelzőrendszer pedagógiai támogató elemének logikája is követ az alábbi formában:

Prevenció (megelőzés): olyan intézkedések sorolhatók a megelőzést szolgáló beavatkozások körébe, melyek célja, hogy még a probléma kialakulása előtt csökkentse a korai iskolaelhagyás kockázatát.

Intervenció (beavatkozás): a beavatkozó intézkedések a jelzőrendszer jelzéseire adott reakciókkal és célzott – egyéni, csoportos vagy intézményi szintű – támogatásokkal próbálják elkerülni a lemorzsolódást.

Kompenzáció (helyreállítás): a kompenzációs intézkedések célja, hogy az iskolarendszerbe visszavezetve, vagy alternatív tanulói útvonal biztosításával végzettséghez segítsék azokat a fiatalokat, akik az iskolarendszerű oktatást végzettség nélkül hagyták el - így segítve munkaerő-piaci, társadalmi integrációjukat.

⁴ http://econ.core.hu/file/download/szemelvenyek.html/szemelveny_indikator.pdf

Az egyes beavatkozások az alábbi célokat szolgálhatják:

- Tanulmányi eredmény javítását célzó beavatkozás
- Tanulói motiváció növelésére irányuló beavatkozás
- Tanulói igazolatlan hiányzás csökkentésére irányuló beavatkozás
- Tanulói igazolt hiányzás csökkentésére irányuló beavatkozás
- A tanuló szociális helyzetből eredő hátrányának kompenzálását célzó beavatkozás
- A tanuló testi, lelki, mentális fejlesztésére, illetve szenvedélybetegség kialakulásának és bántalmazásnak a megelőzésére irányuló beavatkozás
- Általános, a lemorzsolódás csökkentését célzó beavatkozás
- Befogadó, együttnevelést célzó oktatás-szervezési beavatkozások
- A tanulási és magatartási nehézségeket kezelő beavatkozás
- Közösségfejlesztő, közösségépítő beavatkozás
- Egyéb

A beavatkozások mentén négy különböző, a célcsoport részére nyújtható tevékenységcsoportot azonosítottunk, amely megfelel a korai jelzőrendszerhez kapcsolódó, a tanuló előrehaladását segítő iskolai, illetve a pedagógiai szakmai szolgáltatás keretében elérhető támogató tevékenységeknek. Ezt leképezi az Oktatási Hivatal által kifejlesztett informatikai rendszer is. A jelzőrendszerben megjelenő tevékenységcsoportok az alábbiak:

1. Tanulói előrehaladást támogató tevékenységek: azon tevékenységeket tartalmazza, amelyeket az intézmény tud nyújtani a lemorzsolódás veszélyével érintett tanulói részére.
2. Pedagógustámogató tevékenységek: azon, elsősorban pedagógiai-szakmai szolgáltató tevékenységeket tartalmazza, amelyeket az Oktatási Hivatal szervezeti egységeiként működő Pedagógiai Oktatási Központok (a továbbiakban: POK-ok) országosan és egységesen képesek az illetékességi területükön biztosítani a tanulói lemorzsolódással vagy annak veszélyével érintett intézmények pedagógusai részére.
3. Intézményvezetést támogató tevékenységek: azon, elsősorban pedagógiai-szakmai szolgáltató tevékenységeket tartalmazza, amelyeket a POK-ok országosan és egységesen képesek biztosítani a tanulói lemorzsolódással vagy annak veszélyével érintett intézmények intézményvezetése részére.
4. Intézményi fejlesztést támogató tevékenységek: azon, elsősorban pedagógiai-szakmai szolgáltató tevékenységeket tartalmazza, amelyeket a POK-ok országosan és egységesen képesek biztosítani a tanulói lemorzsolódással vagy annak veszélyével érintett intézmények, mint fejlesztést igénylő szervezetek részére.

A tevékenységcsoportok részletes tevékenysora

1. Tanulói előrehaladást támogató tevékenységek

- Egyéni készség- és képességfejlesztés
- Egyéni készség- és képességfejlesztés egyéni fejlesztési terv kidolgozásával
- Egyéni tanácsadás biztosítása (pl. iskolapszichológus, szociális munkás)
- A hiányzó alapkompenciákat pótló, fejlesztő programok
- Kulcskompetenciákat fejlesztő tanórai tevékenységek
- Tanulásmódszertani támogatás tanórai foglalkozásba ágyazottan
- Képesség-kibontakoztató felkészítés megszervezése (ld. 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rend. 171-172. §)
- Integrációs felkészítés megszervezése (ld. 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rend. 171-172. §)
- Bevont szervezetek szakemberével együttműködésben támogatás nyújtása a veszélyeztetett tanuló részére
- Önismereti, szociális készségeket fejlesztő foglalkozáson való részvétel biztosítása
- Tanulást segítő szakember bevonása (fejlesztő pedagógus, gyógypedagógus, stb.)
- A mindennapi életben való eligazodást segítő tevékenységek
- A munkavállaláshoz szükséges kompetenciákat fejlesztő tevékenységek
- Kapcsolat erősítése a törvényes képviselőt ellátó személlyel (szülő/gyám)
- Mentálhigiénés tevékenységek, foglalkozások biztosítása
- Tantárgyi előrehaladás támogatása személyre szabott pedagógiai módszerekkel
- Életút-támogató pályorientációs szolgáltatás (pl. különböző munkahelyek megismerése, pályaválasztási tanácsadás)
- Esetkonferencia szervezése (gyermekjóléti szolgálat, családsegítő, iskolapszichológus, stb. részvételével) a tanuló előrehaladásának támogatása érdekében
- Gyermekvédelmi jelzőrendszeren keresztül történő beavatkozás - veszélyeztetettség jelzése, külső támogató segítség (gyermekjóléti szolgálat, nevelési tanácsadó, szakszolgálat stb.) felé irányítás
- Mentorálás, patronálás biztosítása
- Kortárssegítői támogatás/társaktól való tanulás biztosítása
- Szenvedélybetegség kialakulásának megelőzésére irányuló tevékenységek, foglalkozások biztosítása
- Konfliktuskezelési módszerek megismertetése
- Krízis csökkentésére irányuló tevékenység, krízistanácsadás
- Bűnmegelőzési előadás szervezése
- Egészségügyi előadások szervezése
- Szabadidős, közösségfejlesztő foglalkozások szervezése
- Szociális támogatás, segítség biztosítása, intézése

- Kommunikációs technikák fejlesztése
- Egyéb

2. Pedagógustámogató tevékenységek

- A korai jelző és pedagógiai támogató informatikai rendszerben rögzített intézményi és feladat-ellátási hely szintű adatok értékelésének, elemzésének segítése: ezen tevékenység keretében a POK-ok tájékoztatókat tartanak, workshopokat szerveznek, információkat és szükség esetén szaktanácsadói szolgáltatást nyújtanak a korai jelzőrendszer adatainak elemzéséhez, értékeléséhez a pedagógiai munka támogatása érdekében
- Az iskolai lemorzsolódást csökkentő és bevált intézményi jó gyakorlatokról tájékoztatás: az intézmények és pedagógusai számára jó gyakorlatokkal kapcsolatos tájékoztatást, tanácsadást végeznek a POK-ok, amelynek keretében jó gyakorlat adaptálására is javaslatot tehetnek
- A lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók számának csökkentése érdekében megfelelő pedagógiai eszközök és módszerek terjesztése és kiválasztásának a segítése az országos szaktanácsadói hálózaton keresztül: a lemorzsolódással összefüggő problémákra reagáló pedagógiai módszertani fejlesztés
- Szaktanácsadói látogatás: egyaránt jelenthet osztálytermi látogatást követő módszertani tanácsadást és egyéb konzultációt a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók előrehaladásának támogatásához kapcsolódóan
- Szaktanácsadói konzultáció egyéni fejlesztési tervek kidolgozásához: személyre szabott, bemeneti és kimeneti feltételekhez igazított fejlesztési tervek készítéséhez módszertani szaktanácsadás konzultáció formájában
- A hiányzó alapkompenciákat fejlesztő programok meghatározásához hatékony egyéni tanuló-megismerési eszközök, módszerek megismertetése, alkalmazásukra történő felkészítés: a tanulók számára nyújtandó programok megvalósításához nyújtott támogató szolgáltatások
- Célrányos képzések biztosítása: a POK-ok által biztosított képzések, amelyek az intézmények által végzett, tanuló-támogató tevékenységek végrehajtását segítik elő intézményi igények alapján azonosított vagy elvárt, célrányosan választott és szükség esetén fejlesztett tematika alapján
- Célrányos műhelyfoglalkozások tartása: a POK-ok által tartott műhelyfoglalkozások, amelyek az intézmények által végzett, tanuló-támogató tevékenységek eredményes megvalósítását segíthetik elő intézményi igények alapján azonosított vagy elvárt, célrányos tematika alapján
- Workshopon való részvétel a kapcsolódó szektorok szakembereinek részvételével: a lemorzsolódás problémájához kapcsolódó tudásmegosztás egyik formája, amelynek keretében a POK-ok workshopot szerveznek meghatározott tematika mentén a lemorzsolódás kapcsán érintett, különböző területről érkező szakemberek közös részvételével

3. Intézményvezetést támogató tevékenységek

- A korai jelző és pedagógiai támogató informatikai rendszer működtetésének segítése rendszeres tájékoztatókkal, szakmai napokkal, informatikai ügyfélszolgálattal: a jelzőrendszer működtetéséhez és használatához kapcsolódó támogató tevékenységek, amely a felhasználókat segíti
- A bevált intézményi jó gyakorlatokról tájékoztatás: az intézményvezetés részére a kapcsolódó jó gyakorlatokkal kapcsolatos tájékoztatást, tanácsadást végeznek a POK-ok, amelynek keretében jó gyakorlat adaptálására is javaslatot tehetnek
- A lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók számának csökkentése érdekében megfelelő pedagógiai eszközök és módszerek terjesztése és kiválasztásának a segítése az országos szaktanácsadói hálózaton keresztül: a lemorzsolódással összefüggő problémákra reagáló, a pedagógiai kultúrát, szervezet- vagy intézményfejlesztést érintő módszertani fejlesztés a szaktanácsadó hálózaton keresztül
- Vezetői együttműködések támogatása: intézményvezetők közötti hálózatos, partneri kapcsolatok építésének támogatása, tudásmegosztó események, workshopok, műhelymunkák szervezése

4. Intézményi eredményességet komplex módon támogató tevékenységek

- A korai jelző- és pedagógiai támogató informatikai rendszerben rögzített intézményi és tagintézményi szintű adatok értékelésének, elemzésének segítése: ezen tevékenység keretében a POK-ok tájékoztatókat tartanak, workshopokat szerveznek, információkat nyújtanak és szükség esetén szaktanácsadói szolgáltatást nyújtanak a korai jelzőrendszer adatainak elemzéséhez, értékeléséhez az intézményi működés segítése érdekében
- Az adaptálható intézményi jó gyakorlat átvételének támogatása: az intézmények részére a kapcsolódó jó gyakorlatokkal kapcsolatos tájékoztatást, tanácsadást végeznek a POK-ok, amelynek keretében jó gyakorlat adaptálására is javaslatot tehetnek, és amennyiben az intézmény igényt tart erre, úgy a jó gyakorlat átvételében módszertani, szakmai támogatás nyújtanak
- Az országos kompetenciamérés eredményei nyomán intézményi szintű intézkedési terv készítése, megvalósítása: a kompetenciaméréseken szignifikánsan az országos átlageredmény alatt teljesítő intézményeknek kötelező intézkedési tervet kell készíteniük az eredmények javítása érdekében, amelyek tervezési módszertanához és végrehajtásához a POK-ok szaktanácsadói vagy szakértői támogatást biztosítanak
- Célirányos módszertani eszközök adaptációjának segítése: a lemorzsolódás ellen ható, intézményi szintű módszertani eszközök, intézmény- vagy szervezetfejlesztési minták adaptációjának támogatása
- Önképzést segítő felületek, alkalmazások biztosítása: a lemorzsolódás témájában elérhető tartalmak közzététele és a máshol közölt tartalmak elérhetőségének bemutatása,

tudásmegosztás támogatása, tudásmegosztó rendszerekhez (tudástárak, jó gyakorlat gyűjtemények, feladatbankok) való csatlakozással, az ezekről való információk terjesztésével

- A tanulói előrehaladást szolgáló esetmegbeszélések szervezése a bevont partnerek szakembereivel: olyan közvetítői tevékenység a társterületek szakértőinek bevonásával, amely révén az intézmény segítséget kap a lemorzsolódáshoz vezető problémák többfókuszú megközelítéséhez és megértéséhez és kezeléséhez, szervezeti szinten pedig hálózati, szektorközi együttműködést biztosít
- Tantestületi team munkák kezdeményezése, szervezése: a lemorzsolódással érintett intézményekben egyes problémákra, esetekre fókuszáló testületi problémamegoldó vagy feltáró munkacsoportok generálása, kapcsolódó módszertani támogatással szaktanácsadói konzultáció vagy szakértői segítség által

A beavatkozások kapcsán adatszolgáltatásra is sor kerül jelző rendszerben. Ennek keretében a beavatkozásban érintettek számáról szükséges információt nyújtani a megszemélytelenített adatok alábbi rendszerezése szerint:

- tanuló
- pedagógus
- szülő, gondviselő
- egyéb szakember (családgondozó, szociális munkás, iskolapszichológus, orvos, stb.) vagy szervezet.

Az iskola saját kezdeményezése alapján bevont támogató szakemberek szintén figyelemmel kísérhetik a tanuló előrehaladását, a lemorzsolódás megelőzésével összefüggő iskolai folyamatokat:

- családgondozó
- együttnevelést segítő pedagógus
- fejlesztő pedagógus
- gyermek- és ifjúságvédelmi felelős
- gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő
- gyermekorvos
- gyermekotthon vezető
- gyermekvédelmi szakértői bizottság családgondozója
- gyógypedagógiai asszisztens
- gyógypedagógus
- iskola- és óvodapszichológia koordinátora
- iskolai szociális munkás
- iskolapszichológus
- utógondozó
- kisgyermeknevelő
- konduktor

- kortárs segítő
- logopédus
- nevelőszülői hálózat szakmai vezetője
- nevelőszülői tanácsadó
- gyermekvédelmi szakszolgálat munkatársa
- gyermekvédelmi gyám
- pedagógiai asszisztens
- pedagógiai felügyelő
- pedagógus
- pszichológus
- pszichopedagógus
- szabadidő-szervező
- szakorvos
- szaktanácsadó
- szociális munkás
- szociálpedagógus
- szülő, gondviselő
- tanácsadó pedagógus
- tehetséggondozó koordinátor
- utógondozó
- védőnő
- egyéb

Az iskolán, köznevelési intézményeken kívüli támogató szervezetek, szereplők bevonása az ágazatközi együttműködések bővülése és kiépülése során egyre eredményesebben segítheti a lemorzsolódás veszélyének kitétt tanulók sikeres előrehaladását, a végzettség megszerzését.